

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS WESSELÉNYI SZÁZÉVES "SZÓZATA", TÜKRÉBEN.

Kevés megemlékezést hallottunk és olvastunk mindeddig egy nemzetpolitikai-történeti szempontból nevezetes, érdekes, sőt nagyonis időszerű százéves évfordulóról. 1843-ban jelent meg Lipszében a reformkor nagy vezérférfiának, br. Wesselényi Miklósnak „Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében“ című politikai irata.

Az árvízi hajós immár mint „polgári halott, lelki s testi csa-

pások s akadályok által tevési köréből kivette, cselekvéstől elzárva, s száműzve“ szólalt fel griffenbergi magányából a hazáját fenyegető veszélyek láttán. Utolsó kiemelkedő, és írásban egyszerűs mind a legátfogóbb, legmélyebben járó politikai megnyilatkozása ez a könyv Széchenyi széleslátókörű nyugati útítársának, erdélyi alteregójának — öt évvel a szabadságharc első hatalmas nemzetiségi viharának kitörése előtt...

„Szózata“ nagy számvetés: a hazai nemzetiségi kérdés fej'ödésének első periódusával oly szorosán összefüggő reformkori belpolitikai mozgalmakban szerzett, és saját személyére oly szomorú tapasztalatainak, valamint bajjós külpolitikai felismeréseinek summája. A messze európai távlatokba tekintő és a magyar életérdeket szem elől egy pillanatra sem vesztő külpolitikai érzék talán korának egyetlen hasonló munkájában sem nyilatkozik meg ilyen élesen. Mai veszedelmes időszerűsége — lévén központi gondolata a pánszláv-orosz veszély — elsősorban külpolitikai jellegét domborítja ki, ezért kényes feladat jelentőségét megjelenésének egyszázados fordulóján méltatni. Ezek a ma oly időszerű politikai vonatkozások mindazonáltal elválaszthatatlanul kapcsolódnak a legnagyobb magyar sorskérdéshez, amely Wesselényi korára mutatkozott meg először igazán teljes súlyosságában.

A magyarországi nemzetiségi kérdést Wesselényi „Szózatának“ megvilágításánál vizsgálva, szükségesnek mutatkozik az ezt kialakító mozgalmak fejlődésével a mű történeti-politikai dimenziójában, sőt azt némileg tágítván, az európai politikai történet általános nemzetiségi szempontból tekintett háttérét felvázolva foglalkozni.

*

Az 1791. és 1795-i francia forradalmi alkotmányleveleket bevezető man. ifesztumok tartalmazzák a modern nemzetiségi doktrínának azt az alakját, amely hivatva volt az európai államok addigi politikai rendjének megváltoztatása céljából az egységes állami keretekben élő különböző népfajokat — tekintet nélkül esetleges korábbi rendi privilégiumaikra — független, önálló politikai szerepre hivatott alakulatoknak nyilvánítani. Ezáltal volt remélhető, hogy a nagyszámú nemzetiségi csoportok versengésének megindulása végül is egyes heterogén államalakulatok felbomlásához, majd e csoportok elkülönítésén — ha tetszik függetlenítésén — keresztül e nép- és államtöredékek új és hatalmas egységbe való összefogásához fog vezetni.

A modern történettudománynak ez az általános jellegű megállapítása csírájában már Wesselényi meglátásaiban is fellelhető, sőt igen konkrét formában alkalmazást is nyer kora európai politikájának legsúlyosabb problémájára, az orosz hatalom fenyegető terjeszkedésére. A „Szózat“ lapjain hosszú fejtegetésekkel mutatja ki, miként sajátította ki a belső állami rendjét egyébként

ez önkényig terjedő autokratikus eszközökkel teljes sikerrel fenntartó Oroszország pánszláv imperialista külpolitikájának leghatalmasabb és veszedelmesebb fegyverévé a francia eredetű, forradalmi nemzetiségi eszmét, illetve a „forradalmi szláv propagandát“.

Miután a napóleoni háborúk viharai alaposan kikezdték az európai államok rendjét nemzetiségi szempontból is, a bomlás meggátlására a Szent Szövetségbe menekült Habsburg-Birodalom állami autokráciája képtelen volt a politikai statusquo látszatának megóvásán túl a nemzetiségi törekvéseket hatékonyan leszerelni, vagy ezeket a saját *jól* felfogott érdekeinek szolgálatába állítani és irányítani... Mert Sándor cár egyfelől azért hívta létre a Szent Szövetséget, hogy a dinasztikus és hatalmi statusquo fenntartásának örve alatt az orosz érdekek érvényrejtetésére minél hathatósabban avatkozhassek be az európai politikába, másfelől erre a beavatkozásra mind gyakoribb alkalmakat teremtenő, erősen szította a „forradalmi szláv propagandát“ a Balkán és Középeurópa szláv vagy orthodox nemzetiségei körében. Wesselényi, az „alkotmányos szabadság“ idealistája megdöbbenve állapítja meg, hogy ez a politika a szabadság és alkotmányosság gondolatának egyenesen forradalmi propagálásával csak azért törekszik a faj- és hittestvérek megnyerésére, hogy utóbb ugyan ezekre és más, nem szláv szabad európai nemzetekre is kiterjessze a cári orosz hatalom állami önkényét, és nemzeti-állami különállásukat elsikkasztva, a minden oroszok birodalmába kebelezzze hazájukat. Mint a magyar nemzeti közvéleménynek annál külpolitikailag tájékozottabb tolmácsa, nemzete jövőjét féltő aggodalommal és a szabadság és alkotmányosság eszménye iránti rajongással diktálta felháborodással bélyegzi meg ezt az eszményekkel visszaélő paradox politikát.

Wesselényi felfogása a pánszláv veszélyről és a nemzetiségi kérdésről azonban mindezekén túl a reformkorvégi belpolitikai helyzet és a hazai nemzetiségi kérdés addigi alakulásának eredője gyanánt érthető csak meg helyesen. A reformkor magyar közvéleménye törekedett a maga nemzeti megújódását a nemzetiségekével összhangba hozni, mégpedig egykorú politikai fogalmak mértékével mérve, igen sok jóindulattal és megértéssel. Egységes és határozott felfogás e téren mégsem alakulhatott ki és Wesselényi vizsgálendő nézetei is csak egy irányzat képviselőnek tekinthetők. Ennek oka az, hogy a közvélemény állandóan a tényleges kül- és nemzetiségi politikát irányító, alkotmányosnak el nem ismert bécsi kormány váltakozó politikai sakkhúzásainak hatása alatt állott. Egységes volt azonban abban az alaptörekvésben, hogy megteremtse a magyarság és a nemzetiségek viszonyában a maga belátása szerint és felelőssége mellett kívánatos rendezés alapfeltételeit és lehetőségét: a nemzetegységet (Erdély uniója) és az állami önállóságot. Emaz alapvető szükségnek ad

leghívebb kifejezést Kossuthnak a Pesti Hírlapban 1841. ápr. 14-en megjelent ú. n. úniócikke. Tudnunk kell azonban, hogy e nagy célok megvalósítására alkalmazandó politikai módszerek tekintetében Kossuth elgondolásai már nem egyeztek a reformkor vezéréivel, így Wesselényinek a „Szózatban“ kifejtett nézeteivel sem. Az alapfeltételek megteremtésére azonban ettől az ellentétől függetlenül sem nyílt békés lehetőség; így a magyarok és nem magyarok viszonyának megszabását magárák fenntartó bécsi kormány politikája — mely a nemzetiségi kérdéssel annyira rokon balkáni és keleteurópai kérdésekben tulajdonképpen szemben állott Oroszországgal, de az ellentéteket éppér a szent-szövetségi kapcsolatok mind szorosabbra fűzésével igyekezett semlegesíteni — tájékoztatlanságban hagyta a magyarságot és határozatlanságra kárhoztatta politikusait. Hogy ez a metternichi politika milyen végzetes volt hazánkra nézve, mindennél jobban átérthetjük, ha arra gondolunk, hogy Wesselényinek a veszélyt oly látnoki erővel a nemzet elé vetítő „Szózata“ megjelenésekor már evg évtizede fennállott a szerződéses megállapodás a cári és császári kormány között egymás alattvalóinak felkelése esetére szóló beavatkozásról, sőt a cár a Wesselényire nézve oly emlékezetes és sorsdöntő 1836-i országgyűlés feloszlata után a nála a magyarokra panaszkodó Metternich hercegnek ezt a beavatkozást már határozott formában fel is kínálta!

Az európai politika reformkorvégi vészterhes hátterének felvázolása után vizsgáljuk, milyen jelenségek ösztönözték Wesselényit „Szózatának“ megírására a nemzetiségi kérdés alakulásának belső vonalán?

Magyarországon a nemzetiségek komolyabb arányú öntudatosodása és szervezkedése a reformkorral egvidőhen indult meg, kulturális síkon, és pedig a magyar szellemi megújulás gócpontjaiban. A Karadzics Vük vezette szerb irodalmi mozgalom bölcsője Buda volt, ahol Safarik, az első. Újvidéken 1816-ban megnyílt szerb gimnázium igazgatójának szláv irodalomtörténete megjelent és a Matica megalakult. A szerb fejedelemség közoktatásügyét magyarországi szerbek szervezték meg. Pesten munkálkodott Kolár János a szlovák nyelvnek és irodalomnak a cseh befolyástól való függetlenítésén, az önálló szlovák szellemi élet kialakításán, majd immár magyarelles irányban a pánszláv testvériesülés érdekében, (ő a „Slávy dcera“ c. pánszláv eposz szerzője.) A horvát nemzeti nyelvért megindított akciót is itt kísérték legnagyobb figyelemmel. Az aldunai román fejedelemségek kulturális felemelkedésében hasonlóképpen Magyarországon kifejlődött román kultúrcentrumoknak (Szeben) és szellemi vezéreknek (Lázár György) jutott vezető szerep. Az öntudatosodás felé vezető útra lépő nemzetiségeink és balkáni szomszédaink tehát egyaránt sok-

kai többet köszönhetnek a magyar művelődés közvetítette elindításnak, mint amennyit a nemzetiségi-politikai ellentétek kiéleződése óta érhetően általában elismernek. Fontos és szem elől nem tévesztendő körülmény, hogy a magyarországi kulturális központokból elindult nemzetiségi nyelvi és irodalmi újtók kezdetben nem a pánszláv vagy orthodox, hanem a magyar művelődés emelői nevelkedtek.

Ennek ellenére nemzetiségi mozgalmaink fejlődésében a magyar kultúra tűzhelyeitől való szellemi elindulást hamarosan politikai eltávolodás követi. Balázsfalván 1831 óta kétéves bölcséleti és négyéves teológiai karral bővített gimnázium áll a román szeparatista nemzetiségi törekvések szolgálatában. Még 1812-ben jelent meg Budán Alaior Péternek, az egyetemi nyomda román korrektorának a dáko-román kontinuitás elméletét megalapozó történelmi munkája, mely bibliája lett az erdélyi román értelmiség köreiben azóta mindinkább terjedő sovén nacionalizmusna*. 1838-ban indította meg Baritiu, a balázsfalvi iskola tagja, a „Gazeta de Transilvania“ című lapot, mely szócsöve lett e törekvéseknek és az államelv kérdésében a szászokkal egyetértésben képviselt elutasító álláspontnak. Itt nagyban bátorította e román köröket az a merev szász magatartás, melynek érveit Rothnak „Dör Sprachkampf in Siebenbürgen“ c. 1842-ben megjelent könyve jutatta kifejezésre.

A latint felváltó magyar hivatalos nyelv kérdése horvát vonatkozásban vetette az első viharos hullámokat. 1815-ben Mihanovich röpirata még a horvát nyelv kultuszát a latin hivatalos nyelv ellenében szorgalmazta, de midőn tíz év múltán a reformországgyűlés a magyar hivatalos nyelv ügyét vitte diadalra, a nemzeti nyelvekre féltékeny horvát követek keresztülvitték, hogy a magyar nyelv hivatalos jellege az anyaországra szorítkozzék és csupán kötelező iskolai tanítását fogadták el. Természetes, hogy ez az eljárási a korszellem állami egység-ideáljáért lelkesedő magyar politikai körök ellenszenvét hívta ki a továbbiakban maga ellen, annál is inkább, mivel az illyr mozgalmakkal is súlyosbított magyar-horvát ellentétek mind köziozibb színezetet is öltöttek. A horvát példa nyomán éledt fel azután a harc a nyelvkérdés körül Erdélyben és a magyar országgyűlésen is a „Szózat“ megjelenését megelőző években.

A közjogi vitákon túl az illyr mozgalomban rejő, immár sokkal veszedelmesebb szeparatiztikus törekvések élezték ki különösen a magyar-horvát ellentéteket a harmincas években. Gaj Lajos, kinek nevéhez a mozgalom keletkezése fűződik, szintén nyelvészeti és irodalmi síkról indult a politikai ambíciók felé. Szlavisztikai tanulmányainak és pánszláv összeköttetések hatására alakult ki a horvát-szlavon-dalmát-szerb és bosnyák szlávok nyelvének egyesítésére, az illyr nemzeti nyelv kifejlődésére vonatkozó kultúrprogramja, melynek terjesztésére 1835-ben egy

politikai célok szolgálatára is alkalmasnak bizonyult sajtóorgánumot, a Noviné Hrvatske-Slavonske y Dalmatinskét indította meg. Horvát politikusok az évtized elején sorozatosan vetnek fel terveket Dalmácia, Szlavónia, Krajna, majd Fiume Horvátországhoz való csatolásáról. 1833-ban röpirat jelenik meg Zágrábban Kollár és Gaj sugalmazására „Sollen wir Magyaren werden?“ címmel Magyarország egységének helyreállítása és a magyar nyelv terjesztése ellen, melyben a nem magyar többség és az ezzel szembeállított magyarosítók számaránya már hátrányunkra torzítva szerepel. (6—3 milliói). A horvát sajtó ezután szívós és általános propagandába kezdett az illyr kulturális egység, majd a szerrinte akkor 6 millióra rugó délszlávok általános politikai egysülésének gondolata mellett. Ez a törekvés immár területi alapra helyezkedvén Magyarország integritása ellen irányult.

1840 körül az illyr mozgalom már a szerb egyházi körökkel való teljes egyetértés létrehozásán fáradozott, másfelől mindent elkövetett a magyarbarát horvát körök, a magyarónok — különösen a varasdi és tiropoljei nemesek — leszerelésére. Nem volt titok az sem, hogy az illyr mozgalom tulajdonképpen megindítója és főtámogatója maga Metternich ill. Kollowrat volt, kik kifejezetten a magyar nemzeti törekvéseket kívánták »le ellensúlyozni, kockáztatva, hogy az alulmaradó magyarság fölött szláv-román vetélkedés induljon meg a túlsúly birtokáért. Ismeretes volt már eléggé az egyelőre csak a cseh-tót mozgalomban érezhető közvetlen orosz befolyás és az a támogatás, amelyben a magyar, német és tót lutheránus egyházak uniója ellen titakozó szlovák lutheránusok a katolikus színezetű cseh nemzeti mozgalom vezérénel. Thun grófnál részesültek. A cseh, szerb és illvr Matica egymást követő megalakulása is mindenképpen a szlávok előnyomulását és egyetértésüknek haladását jelentette. Minden vonalon a „nemzetegységért“ indulván a küzdelem, az állami egységét is védelmezni kényszerült, de történelmi jogainak még nem vitatott birtokában lévő magyarságnak életbevágó érdekei forogtak kockán a versenyben. Ezeknek az érdekeknek a védelmében írta Wesselényi „Szózatát“ a magyar és szláv nemzetiség ügyében, féltő hazaszeretettől és a problémák megoldásának keresésénél kora nacionalista idealizmusától áthatva.

*

A fenti kitérés a reformkor nemzetiségi törekvéseinek bontakozó irányvonalaira és a magyar-horvát ellentétek fejlődésére némileg megvilágítja Wesselényi aggodalmainak alaposságát. Ha „Szózatát“ áttekintjük, meggyőződhetünk róla, hogy ezek az aggodalmak milyen tudatosak voltak nála: mindenképpen tisztábban látta a bel- és külpolitika jelenségei közt mutatkozó nagy összefüggéseket.

Lelki szemeivel előre látta azt is, hogy „...a nemzeti függetlenségre törekvő s törekvésüket már létesíteni készülő szláv roppant számú népek ... kitörése alkalmával az oláh népek is, amazokkal nem származni- és nyelv, hanem törekvés és sorszülte, részint pedig — nagyon is tekintetbe veendő — vallásos rokonság következtében (orthodoxia) amazokkal ugyanazon célra s ugyanazok ellen biztonnal kezét fogandanak ...“²⁾ Ebben a felismerésben benne rejlik a magyar-román antagonizmus eredendő oka. Mert ha az orosz politika, a görög szabadságharc háborúi óta a tengerszorosok felé tett sikertelen erőfeszítései során, különösen pedig, a krími háborúban elszenvedett súlyos politikai vereségek következtében, nem is vonta oly szorosan az állami önállóság felé törekvő aldunai fejedelemségek népét a maga kizárólagos befolyásának körébe, amint azt Wesselényi talán elgondolta, érzelmileg annál maradandóbban állította szembe a Kárpátmedence hosszú századok óta szilárd államegységet képező szomszédos országával, az útjában álló Habsburg Birodalomhoz tartozó Magyarországgal. Ez a valóban „törekvés és sorsszülte, illetőleg vallásos rokonság megalapozta“ szembenállás öncélúvá és örökletessé vált az erdélyi románsággal való uniós törekvésekkel és meghíúsította a közeledést Délkelet-Európa két egyedülálló, szlávok közé ékelt népe között. Azonban jól tudjuk, hogy Wesselényi felismerése óta nem hiányoztak magyar részről az erre irányuló tervek és kísérletek (pl. Kossuth emigrációs szövetségi tervei). Végeredményben ezt a szembenállást örökölte a románság a nemzeti aspirációinak már nem annyira orosz, mint nyugati támogatás folytán bekövetkezett beteljesedése utáni korra is, midőn a bolsevizmus katalizmája már semmivé tette az orosz érdekközösség vallási alapjait, a politikai, világnézeti és szövetségi orientáció változásai pedig végzetesen mély szakadékot teremtenek Románia és egykori hatalmas, Európára nézve ma még veszedelmesebb életformát magáévá tevő pártfogója között.

Visszatérve azonban a Wesselényi korabeli pánszláv veszélyre, ő úgy látta az akkori kilátásokat, hogy a minden hatalom által óhajtott béke fenntartása csak a pánszláv propagandájával felhagyni nem hajlandó Oroszországgal együttműködve lehetséges. „Ennek diplomatája nem lesz aluszékonyabb, propagandája sem restebb“ — mondja. Az orosz túlsúly a keldti kérdésben egyre növekszik; itt a békét és a tízmilliónyi szláv alattvaló felett uralkodó török Birodalmat már csak az európai diplomácia tartja fenn, de „a szláv és összes népességének általános felkelése ellen nincs mit mérlegbe tennie“. Az egyensúlynak ez az állandó veszélyeztetése egyaránt érinti Angliát indiai összeköttetése és Ausztriát galíciai és aldunai biztonsága és érdekei miatt, mert a bal-

²⁾ br. Wesselényi Miklós: Szózat..., 95. 1.

káni és ausztriai szlávok felkelést: esetén „nyílt lesz az intervenció dús tere“.

Az orosz túlsúly ellenszerül Wesselényi „az (orosszal) ellenszenvű nemzetiségek öregbítését“ (erősítését, megnyerését) és „az alkotmányosság zászlójának kitűzését“ jelöli meg — főként Ausztria és Poroszország által. Mindez a német egység megteremtésével volna a leghajlékonyabban megvalósítható. Ugyanis „Poroszország népességének jórészt harmada szláv jelenben is“ Ezért közleről érinti a szláv terjeszkedés, melyet azonban alkotmányos belső politikával meggátolhatna — és itt Wesselényi a lengyel és bolsteini kérdés megnyugtató megoldásának szükségére, valamint továbbmncve a német-francia ellentétek kiküszöbölésére gondol, mert „a franciák is csak mint az orosz szövetségesei lennének veszedelmesek“. Ami Ausztriát illeti, Wesselényi szinte előre látja az elszakadó nemzetiségei miatt széthulló Habsburg birodalom képét, mikor azt írja: „Béke tarthatná fenn leginkább Ausztria létét, háború — még győztes is — semmivé tehetné“. Minthogy Törökország hatalma már csak látszat, Poroszországgé még csak kialakulóban, az ellensúlyt a német egységben látja, mikoris a huszonötmillió németiség „egy testté tömörülve, egész szellemi és anyagi súlyát s erejét a mérlegre teszi.“ Mintha Wesselényi előre látná, hogy a nagy germán-szláv összecsapáshoz a német egységen keresztül vezet az út. De érzi az orosz forradalmi szellem nyugtalanító szelét is, „az egész Európát átlobogó forradalom veszélyét“.

Külön fejezetben tekinti át az orosz hatalom növekedésének történetét; tanulságos összefoglalása végén még a lengyel felkelés rokonszenvező hazai visszhangjára emlékeztetve, szenvedélyesen bizonygatja, hogy 1830-ban Ausztria és Poroszország kezében volt az orosz hatalom sorsa. A lengyel nemzeti mozgalom támogatásával meg lehetett volna akadályozni az orosz előnyomulást. „F helyett nyakunkra ültették amaz ellenséget, fővárosinkhoz néhány napi földre engedtek előnyomulni (Lengyelország és Varsó Oroszország „nyugati ablaka“) s kisimították és akadálytalanná térték az utat, melyen a növekvő ár beronthat... Oroszországnak szüntelen háborút kel! folytatnia s újabb meg újabb hódításokat kell tennie — ismeri fel Wesselényi az orosz imperializmus lényegét — mert nagyjainak képtelen pazar fényűzését és kapzsiságát csak így elégítheti ki, s hallatlan rosszul fizetett hadseregét csak így tarthatja fenn s foglalhatja el.“

*

Magyarország szerepe a szláv veszéllyel szemben az, hogy „védbástyája lehet (az egyesült) Németországnak s Európának az orosz hatalom ellen. De csak úgy lehet ilyen, ha értelmi fejlődés mellett és által alkotmányos léte és nemzetisége izmosodik; mert csak ez teheti erőssé és rohamoknak ellenállni képessé. Ezért

Magyarhon Német- s azzal egyéredkű országok teljes figyelmét érdemli. Mindazon országoknak s főként Németországnak szoros érdekében fekszik Magyarhon fenntartása és erősödése s érdekében fekszik a magyar nemzetiségnek, mint ezen fennmaradás és erősödés mellőzhetetlen feltételének előmozdítása⁽²⁾) íme itt is a szűkségszerű és elhivatott magyar helytállás előfeltételeinek biztosításáért emel szót az „alkotmányosság és nemzetiség“ bajnoka. Ha ezek megvannak, akkor a feladat az, hogy a „belső fronton“ a „különböző fajú és nyelvű lakosokból álló ugyanazon országban az alkotmánynak malasztját minden nemzetre oly egyenlően kell osztani, hogy abban mindenki édes anyát találjon fel. s ezáltal egymást testvéreknek tekintsék.“

Napjainak nagy problémája, a nemzet-, ill. állami egység a nyelvkérdésen fordulván, az egykorú nemzetiségi politika fogai maihoz mért figyelemreméltó méltányossággal és higgadsággal folytatja: — „Törvényhozásban és igazgatásban egv nyelvnel több nem létezhetvén, azon nyelvnek, mely erre használatik. megtanulását a lehetőségig könnyűvé és kívánatossá kell tenni. De azért mindaddig, mig a különböző nyelvűek nyelvük s nemzetiségük sajátágához ragaszkodnak, annak alkotmány s igazgatás oltalma alatt (!) s mindenki által bántatlan s tiszteletben kell állania.“⁽³⁾)

Wesselényinek e programmszerű normái hazai nemzetiségeink jogállásáról mutatis mutandis ma is helytállóak. A fejlődésnek mellettük szóló bizonyága és a külpolitikai érdekek figyelembevétele csak érthetőbbé teszik, miért ítélte el a „Szózat“ lapjain az erdélyi szászok 1843. évi felségfolyamodványát az erdélyi országgyűlés unióhatározata ellen. Aemennyire érdeke Németországnak az erős Magyarország, ép úgy érdeke a szászoknak a magyarsággal való együttműködés idebenn.

Wesselényi azonban nemzetiségeink népi jogainak ideális, sőt modern formában való elismerésénél tovább is ment. Könyve végén a pánszláv veszély elhárítása céljából felsorolja „Honunk teendőit“, ezek közt a következő gyakorlati irányelveket konkretizálja: „1 a szlávok méltányos követeléseinek teljesítése; 2 a szlávoknak méltó bizodalomrai okadás: 3. a magyar nemzetiségnek öregbítése s terjesztése: értelmi miveltségnek jogszerzés és bírás címjévé tétele, nevelés, iskolák, kisededóvó intézetek: — alkotmányos és nemzeti érdekünkhöz mentői többeknek csatlósa: városokról, földnépéről: — honosink s főként köztünk magyarok közti egység — a magyar nemzetnek kormányáhozi csatlakozása, stb... “ Elgondolása szerint amellet, hogy Ausztriának és Poroszországnak alkotmányos monarchiákká kell lenniök. Ausztria tartományai részére teljes autonómiát tart kívánatosnak, sőt

1) Szózat..., 196. I.

2) u. o. 109-110. 11.

Dalmáciának Horvát-Tótországhoz való csatolása mellett tör lándzsát, hogy a megnyugtatott és megerősített társországot fűzze azután új alkotmányunk a magyar állam oszthatatlan közjogi egységébe. Az ílymódon megerősödött Ausztria és Magyarország a Balkán felé is pozitívabb külpolitikára lenne képes, sőt hivatva a török uralom alól felszabaduló keresztény népek általi önállóság felé vezető útjának egvengetésére.

*

Így látja Wesselényi Miklós száz évvel ezelőtt, a pánszláv veszélyhez kapcsolódva, hazánk nemzetiségi problémáit és keresi a bölcs, reális megoldás útjait. Könyve politikai irat. Ez a tény, valamint szerzőjének közéleti pályafutása ad magyarázatot arra, miért nem hagyott mélyebb nyomokat ez a mű hazánk egykorú politikai történetében és a későbbi irodalomban. Annakidején már későn, Wesselényi politikai bukása után, a kiegyezés utáni utókor számára pedig túl régen jelent meg, de időszerűsége ma ismét fokozottan előttünk áll. Ma talán a „Szózat“ nagy felismeréseiben rejlő reális érzéket tudjuk értékelni a leginkább, mert most is erre van nemzetpolitikánkban igen nagy szükség. Az elfogulatlan külföldnek is ugyanezért kell a nemzeti öncélúságunkat és az európai közösséget féltő és védelmező Wesselényit legalábbis észrevennie és megértenie.

Mert ami, túl a nagypolitikán, a Kárpátmedence nemzetiségi problémájának megoldását illeti, a helyzet egy évszázad történeti, társadalmi, kulturális és világnézeti fejlődése és változásai után is alapjában igen sokban hasonló. A megoldás a változott modern viszonyok és immár a jó értelemben vett megújuló korszellem követelményeinek figyelembevételével megint csak a nagy reformpolitikus általános európai és ezek által igazolt magyar érdekeket összhangba hozó idealizmusával cs szellemében remélhető.

Detta Miklós

¹⁾ Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga Kisebbségi Szakosztályának 1942. évi pályázatán pályadíjjal kítettett munka